

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 Oslo

Deres referanse
Vår referanse 2018/4356-1 732.0 GRU
Saksbehandler Guri Rudi, tlf. 61 26 61 14
Avdeling Helse- og sosialavdelingen

Dato 27.07.2018

Høringsuttalelse - Folkehelsemelding 2019

Regjeringen vil legge frem en ny folkehelsemelding i 2019. I den anledning var det innspillsmøte som ble avholdt 3. september. Tema på innspillsmøtet var «Tidlig innsats – God folkehelse starter tidlig. Hva er bra og hva kan vi gjøre bedre?», «Ikke-smittsomme sykdommer (NCD) inkludert psykiske lidelser og muskel-skjelettlidelser. Effektive tiltak i og utenfor helsetjenesten og «Sosial ulikhet i helse. Forskjellene øker, hva trengs av nye grep?». Vi vil med dette bidra med innspill til temaene.

God svangerskapsomsorg

Gode og likeverdige helsetjenester til gravide og fødende er av stor betydning. De opplevelser den gravide/fødende og hennes nærmeste har i svangerskapet og i tiden rundt fødselen, vil kunne ha stor betydning for familiens trivsel og mestringsevne. Det er viktig at gravide, fødende og familien opplever en helhetlig og sammenhengende svangerskaps-, fødsels- og barselomsorg. Svangerskaps- og fødselsomsorgen i Norge holder høy kvalitet og Norge er et av verdens tryggeste land å føde barn i. Men uansett hvor høy kvaliteten på svangerskaps- og fødselsomsorgen er, mener vi det er igjen tid for å rette et fokus på organisering av tjenesten, ressurser og personell for en helhetlig og sammenhengende svangerskaps-, fødsel- og barselomsorg.

De siste årene har det vært en utvikling mot kortere barselopphold på sykehus. For noen kan det være passende, men for kvinner med vanskelig ammestart, komplisert fødselsforløp eller familier i en risikosituasjon kan det være utfordrende. Ved en praksis hvor målet er at mer av oppfølgingen av kvinnen, barnet og familien skal skje lokalt der familien bor, krever det en lokal tjeneste som er rustet til en helhetlig og sammenhengende barseloppfølging. Helsetilsynet har gjennomført tilsyn med tjenesten og påpeker at tjenestetilbudet ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til den korte tiden kvinnene er på sykehuset, og at det oppstår en kritisk periode fra de reiser ut fra sykehuset til det er en reell kontakt med helsestasjonen, og det er store variasjoner i tilbudet.

Regjeringen har de siste fire årene gjennomført en gradvis opptrapping av midler til helsestasjonene og skolehelsetjenesten. De siste tallene fra SSB viser en vekst i årsverk for helsesøstre og jordmødre. Jordmorforbundet ytrer ønske om en nasjonal forpliktende opptrappingsplan på området for å sikre en tilgjengelig jordmor i svangerskap, fødsel – og gjennom den sårbare barseltiden. Med en

oppdatert nasjonal faglig retningslinje for svangerskapsomsorgen mener vi det er tid for en strategisk og systematisk satsning på områder, for å kunne oppnå gode og likeverdige tjenester. God svangerskapsomsorg kan medvirke til å redusere sosiale ulikheter i helse.

Kvalitet i barnehager

Barnehagen er ofte første møte med et annet miljø en hjemme. Barnehagen skal sikre trivsel og gode psykososiale forhold for barna i deres hverdag. Personalets faglige og personlige kompetanse er barnehagens viktigste ressurs, og barnehager med kvalifisert personale holder høyere kvalitet. Undersøkelser viser positive sammenhenger mellom barnehager av høy kvalitet og utvikling av tankesett, følelser og sosiale evner hos små barn. Særlig har virkningene vist seg positive på barn som vokser opp i familier med svak økonomi og lav utdanning hos foreldre. Det er i den senere tid vært fokus på kvalitet i barnehager, med blant annet rammeplan for fremtidens barnehager som kom i 2017. For å sikre at alle barn får et godt og likeverdig tilbud mener vi det er viktig at dette følges opp gjennom myndighetskontroll, råd og veiledning. Samt mener vi det bør fokuseres videre på å øke andelen barnehagepedagoger og ansatte med barnehagefaglig kompetanse, viktig for å løfte kvaliteten på norske barnehager og bedre små barns helse. Vi vil også trekke frem betydningen fremover av å videreutvikle tverrfaglig samarbeid med andre faginstanser for helhetlige tilbud til barna.

Skolehelsetjenesten

Det er flere dokumenter og medieoppslag som viser at skolehelsetjenesten er en tjeneste som er under press. Barn og unge landet over har ulik tilgang på skolehelsetjenesten. Barn, unge og foreldre ønsker en tjeneste som er trygg, tydelig og tilgjengelig. Skolehelsetjenesten spiller en viktig rolle i kommunens folkehelsearbeid. Samfunnsendringer påvirker skolehelsetjenesten, og får konsekvenser for hvordan tjenesten innrettes. Det er de siste årene vært satsing på tjenesten gjennom årlige, økte bevilgninger til helsestasjon- og skolehelsetjenesten. Vi mener det er viktig skritt i riktig retning. Undersøkelser har imidlertid vist at kommuner ikke bruker midlene slik de er tenkt. Faglig kvalitative tjenester i forhold til mennesker med informasjons-, veilednings-, helse- og omsorgsbehov er tidskrevende. Arbeidet med nye faglige retningslinjer på området er ferdigstilt og ny forskrift er under arbeid, som har vært nødvendig og kjærkommet. Vi mener allikevel det fremover vil være behov for en flerårig, systematisk og strategisk oppfølging av tjenesten for å unngå en stagnasjon. Samt sett i lys av at betydningen av helsefremmende og forebyggende arbeid blir stadig viktigere, blant annet fordi de største helseutfordringene fremover vil være ikke-smittsomme sykdommer.

Fysisk aktivitet i skolen

Skolen skal bistå hjemmene med å gi barn og unge en god oppvekst. Skolen gir mulighet til å nå fram til alle barn og unge, også de mest utsatte gruppene. Opplæringslovens formålsparagraf sier at elever og lærlinger skal «utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet». Dagens læreplan for grunnskolen legger vekt på aktivitet og utfoldelse, og skolen har et handlingsrom innenfor rammene av læreplanverket. Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler skal sikre at elevenes miljø i skolen ivaretas, dette omfatter det fysiske og psykososiale miljøet. Regelverk skal fremme enhetlig tolkning og etterlevelse, selv ved utøvelse av faglig skjønn. Det er variasjoner mellom skoler i måter å organisere skoledagen, fra den tradisjonelle klasseromsundervisningen til fleksibel organisering, og til å ta i bruk opplæringsarenaer ute og inne. Variasjon er også å finne i skolens uteområder og aktivitetsanlegg. Fysisk aktivitet i dagens skolehverdag, er påvirket av skoledagens struktur, læreres kompetanse og prioriteringer i læringsmiljø og læreplan. Undersøkelser viser urovekkende tall når det gjelder lek og

utfoldelse i skolen og i skolefritidsordningen, sett i forhold til de muligheter som ligger innenfor rammen av sentrale føringer. Dette er tilfelle selv ved en kjent kunnskap om at fysisk aktivitet kan ha positiv effekt på læringsutbytte, helse og skolens læringsmiljø. Det er de siste årene gjennomført flere prosjekter rundt fysisk aktivitet i skolen. Spørsmålet er om virkemidlene har vært sterke nok. Vi mener det er behov for fortsatt å sette søkelys på fysisk aktivitet i skolen for å kunne få til økt fysisk aktivitet i barnas hverdag. Det er ulike virkemidler som kan brukes, vi mener det er sentralt med et juridisk rammeverk tilknyttet skolen og økonomiske virkemidler, som stimulerer til økt fysisk aktivitet i skolen, med et mål om å gi barn og unge grunnleggende ferdigheter som de kan ha nytte av i fritiden og senere i livet. Barn og unge lærer å ta ansvar for sin egen helse.

Frukt og grønnsaker i skolen

Det er gjort flere nasjonale studier for å se på effekt av gratis ordning med frukt og grønnsaker i skolen sammenliknet med abonnementsordning og ingen ordning. Elever på skoler med gratis frukt økte inntaket mer enn elever på skoler uten slikt tilbud, det økte inntaket vedvarte over tid og elevene reduserte inntaket av usunn snacks. Effekten av gratis skolefrukt på snacksinntaket var størst hos elever med foreldre med kort utdanning og lav inntekt. Skoler tilbys i dag en subsidiert abonnementsordning. Med en nasjonal kunnskap om hvordan gratis ordning med frukt og grønnsaker i skolen har på inntaket blant elever, mener vi det bør være en kortsiktig ambisjon å få til en ordning med gratis frukt og grønt til alle elever i grunnskolen. Grunnlaget for gode vaner legges tidlig i livet. Det er sentralt at alle barn og unge har mulighet til å gjøre sunne valg ved å gjøre sunne produkter som frukt og grønt tilgjengelig på arenaer som når frem til alle barn og unge, uavhengig av familiens sosioøkonomiske status.

Livsmestring i skolen

Opplevelsen av å håndtere og mestre hverdagslivet er helt sentralt for god helse, livskvalitet og trivsel. Livsmestring handler om å ha krefter og ressurser til å møte små og store utfordringer og en følelse av kontroll over eget liv. Høy livskvalitet forutsetter en god balanse mellom de krav omgivelsene stiller og de forutsetninger som enkeltmennesket har. Tidlig intervensjon blant barn og unge er viktig grep i folkehelsearbeidet for psykisk helse. I arbeidet med å fornye innholdet i grunnopplæringen som nå foregår, er «folkehelse og livsmestring» foreslått som ett av tre tverrfaglige temaer som skal prioriteres. Med dagens utfordringsbilde som viser at barn og unge har utfordringer når det gjelder psykisk helse, er det allerede kommuner som jobber med tiltak for å styrke elevenes psykiske helse. Det er tiltak som livsmestringsundervisning, livsmestringsmentor og fokus på livsmestringstiltak i elevtjenestens årshjul på skolene. Det er positivt at det er på trappene et juridisk rammeverk om temaet, som kan bidra til et likeverdig tilbud på området for alle elever. Psykisk helse i folkehelsearbeidet handler om å bruke kunnskapen om menneskers omgivelser og på hvilken måte de bidrar til eller er til hinder for psykisk helse og trivsel, en sentral tilnærming er mestring. Vi støtter synet på at det bør jobbes systematisk og langsiktig rundt livsmestring i skolen, og vi ser betydningen av at tilnærmingen består av et tverrfaglig miljø som kan bidra med ulik kunnskap til arbeidet. I denne forbindelse vil vi trekke frem forsøk med NAV-veiledere i videregående skole, hvor en evaluering av forsøket viser at det har ført til former for samarbeid som har fungert godt.

Folkehelse i planleggingen

Helse skapes der folk oppholder seg til daglig. Folkehelseloven forplikter kommunene til å ha oversikt over helsetilstanden til sine innbyggere, og at dette må ligge til grunn i planlegging etter plan- og bygningsloven og for alle nye folkehelseiltak. Det er sentralt å utvikle tilbud i kommunen som gir

befolkningen gode muligheter til å ta vare på egen helse. Gode planprosesser i lokalsamfunnet kan bidra til å styrke det helsefremmende arbeidet. Vi er av den oppfatning at det er viktig at kommunene prioriterer folkehelse i sin planlegging og at det må legges klare mål for utjevning av sosiale helseforskjeller i planarbeidet. For å kunne få til dette erfarer vi det trengs å videreutvikles modeller for forebyggende og helsefremmende arbeid, hvor planlegging etter plan- og bygningsloven kommer tydelig frem. I dag foregår «Program for folkehelsearbeid» i flere fylker og kommuner, hvor formålet er å bidra til en langsiktig styrking av kommunenes arbeid med å fremme befolkningen helse og trivsel. Mye godt arbeid gjøres i kommunene, men erfaring tilsier at kommuner mangler systematisk kunnskap om effektive virkemidler. Det er derfor bra at det nå er lagt til rette for å utvikle tiltak, arbeidsmåter og verktøy gjennom programmet. Vi ser behovet for en slik langsiktig satsing for å styrke kommunenes langsiktige og systematiske folkehelsearbeid, og er av den oppfatning at det må vurderes videreført også etter nåværende planlagte programperiode. Videre ser vi fortsatt et behov for å styrke kompetanse og kunnskap om folkehelse i kommunale planer og forankring av folkehelseansvaret i ulike deler av kommunen.

Med hilsen

Erlend T. Aasheim e.f.
avdelingsdirektør/fylkeslege

Guri Rudi
seniorrådgiver

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift.